

Tosyâvizade Rifat Osman (1874-1933)

Rifat Osman 18 Şubat 1874 tarihinde İstanbul'da doğdu. Babası Osman Feyzi Efendi, annesi İkbâl Hanım'dır. Aile Tosyâvizade unvanıyla anılır.

Rifat Osman, Selimiye Mekteb-i İptidaisinde ve Paşakapısı Askeri Rüştîyesinde okudu. 1889 yılında Kuleli Askeri İdadisine girdi. 1893'te mezun oldu ve aynı Mekteb-i Tıbbîye'ye başladı. Mekteb-i Tıbbîye'de iken batıcılık fikirlerini savunan Doktor Abdullah Cevdet ile yakın temaslarından dolayı tutuklandı ve 171 gün tutuklu kaldı. Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi gibi Genç Osmanlıların fotoğraflarını çekerek çoğaltması ve satması kendisine istinat edilen suçlardandı.

1899'da doktor olarak yüzbaşı rütbesiyle Tıbbîye'den mezun oldu. Gülhane Hastanesi'nde Doktor Dayke'nin (Deycke) yanında asistan olarak çalıştı. Türkiye'de radyolojinin ilk kurucusu Robert Reider Paşa'nın yardımcılığına ve röntgen idaresi şefliğine kadar yükseldi. 3 Haziran 1900'de Gülhane Seririyat Hastanesi'nde tıbbî tedrisat levhalarının çizimini yapmasından dolayı Sanayi Madalyası aldı. Yine Gülhane Hastanesi röntgen mütehassıslığında gösterdiği başarı ve Almanya'da yayınladığı tıbbî hatıralar ve gözlemlerden dolayı kendisine dördüncü rütbe Krone ve Prusse nişanı verildi.

21 Ekim 1903'te sol kolağası rütbesi ile Edirne Merkez Asker Hastanesi şua şefliğine atandı. İstanbul'da iken Harbiye Nezaretine takdim ettiği projelere göre Almanya'dan sipariş edilen üç takım röntgen malzemesini teslim almak üzere 9 Kasım 1905'te Edirne'den Selanik'e, 25 Şubat 1906'da Selanik'ten Manastır'a gönderildi. Dr. Rifat Osman üç takım cihazdan birinin Selanik, diğerinin Manastır asker hastanelerinde yeniden hazırlanan röntgen dairelerine yerleştirilmesini sağladı. İlgili kişilere cihazı nasıl kullanacakları konusunda dersler verdi. Hizmetlerine binaen adı geçen vilayet valilerinin önerileriyle kendisine beşinci rütbe Mecidi Nişanı verildi.

5 Ekim 1906'da Edirne'ye döndü. Üçüncü takım cihazla Edirne Asker Hastanesi'nin röntgen tesisatını kurmak için işe başladı.

14 Temmuz 1908'de sağ kolağalığına yükseltildi. Edirne'de bir taraftan hastalarını tedavi ederken, diğer taraftan Edirne tarihi ile ilgili araştırmalar yaptı ve kendi arşivini oluşturdu. Balkan Harbi'nde cephedeki yaralıların toplanması ve tedavileri ile ilgilendi. Edirne'nin işgali sırasında düşmanın yaralı ve esirlere karşı kötü davranışlarını görmüş, daha sonra kendisi de bunlara maruz kalmıştır. Esirler sevk edilirken Rifat Osman hastanedeki görevi başında kalmıştır.

3 Ekim 1915 tarihinde binbaşı rütbesiyle Edirne Asker Hastanesi Baştabipliğine atandı. 3 Nisan 1915'de getirildiği Haydarpaşa Hastanesi Röntgen Şua Şefliği görevini I. Dünya Savaşı sonuna kadar sürdürdü. 3 Nisan 1919'da emekliliğini istedi. 24 Mayıs 1919'da işlemlerini tamamlayarak emekliye ayrıldı.

21 Mayıs 1917'de Edirneli Fatma Hanım ile evlendi. 2 Temmuz 1919'da kızı Mihrinaz dünyaya geldi.

18 Temmuz 1919'da baştabip ve hastane müdürü olarak Edirne Belediye Hastanesi'nde göreve başladı. Kasım 1918'de kurulan Trakya Paşaeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri arasında yer aldı. Edirne'nin Yunanlılar tarafından işgali döneminde Edirnelilerin isteğiyle Cemaat-i İslamiye Müfettişi oldu. Fakat hakkında halkı hükümete karşı örgütlediği yolunda ihbarlar yapıldığından yakın takibe alındı ve bu dönemde *Hayatım ve Hatıratım* adlı notlarını kaleme aldı. Yunanistan'a sürgün edileceği söylentileri üzerine, 20 Nisan 1922'de İstanbul'a kaçtı.

11 Haziran 1923'te Edirne'ye dönerek, Muradiye Mintıkası Belediye doktoru olarak görev yaptı. Edirne'de çeşitli

okullarda doktorluk ve sağlık öđretmenliđi görevlerinde bulundu. Edirne Sanayi Okulu'nda resim dersleri verdi.

Çok yönlü bir insan olan Rifat Osman; *"Tanıdığım en büyük tıp üstadlarından her birinin birkaç saat meşgul olduğu manevi bir gıdası vardı. İnsanların manevi gıdaları da maddi gıdaları gibi gündüktür. Günün saatlerini ona göre taksim etmelidir"* diye düşünmekteydi.

Öđrencilik yıllarından beri resme ilgi duymuş, öğretmeni Seyyid Bey'in yanında çalışmıştır. Gülhane'de arkadaşları ona *Ressam Rifat* diyorlardı. Edirne Sarayı'na ait çok sayıda resim yapmış, notlar almıştı. Bütün Edirne'yi içeren yaptığı kara kalem ve suluboya çalışmaları şehir tarihi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca İstanbul'un kuşbakışı manzarasını içeren resim çalışmaları da bulunmaktadır.

Mimarlık ile ilgilenen ilk tabiptir. Edirne'de ilk olarak İttihat ve Terakki Kulübü olarak yapılan, sonra Halkevi ve Milli Eğitim Müdürlüğü olarak kullanılan binanın hem mimarı, hem de mühendisidir. Hacı Adil Çeşmesi gibi birçok çeşmenin de mimarı odur. Türk evlerinin mimari özelliklerini incelemiş, Edirne'deki Türk evlerinin özelliklerini yazıları, kroki ve fotoğraflarıyla anlattığı *Edirne Evleri* adlı kitabında toplamıştır. Edirne'deki Türk varlığını ve kültürünü mütareke döneminde kaleme aldığı *Edirne Rehnüması* adlı eserde savunmuştur. Edirne Sarayı üzerinde 25 yıl çalışmış ve *Edirne Sarayı* adlı eseri yazmıştır. Bu eserle ilgili olarak *"Yazmış olduğum Saray kitabını benimle beraber öldürmeyiniz. Elinizden ne gelirse, şu vatanda nasıl bir güce sahip iseniz onu kullanarak yayınlatınız zira çok yazıktır. Tarihimizin bir bölümü büsbütün bilinmez olacaktır. Saray kitabı benim değil, gelecekteki tüm Türk toplumundur"* diyerek Türk tarihinin aydınlatılmasına verdiği önemi ifade etmiştir. Sonraki yıllarda Prof.Dr. A.Süheyl Ünver tarafından yayına hazırlanan bu eser Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanmıştır.

Aynı zamanda iyi bir fotoğrafçı, müzeci ve kütüphaneci olan Rifat Osman, Edirne Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nin kurucusudur. Edirne tarihi ile ilgili çok sayıda konferans vermiştir. Edirne'ye bağlılık derecesini şu sözlerde dile getirmektedir: *"Şu Edirne'den zor ayrılacağım, Galiba benim topraklarım burada ve daha doğrusu ben burada toprak olacağım"*.

Edirne sevgisi ve hayranlığını ifade ettiği bir başka sözü de şudur: *"Bundan evvelki evimin penceresinden büyük üstad Sinan'ın baha biçilmez muazzam abidesini on sene seyretmiş, fakat hiçbir vakit doyamamıştım. Ondan mahrum kalınca yatağımın baş ucuna koca Türk dâhisinin resmini astım. Şimdi de Üç Şerefeli Abidesi'nin sanatkarane minarelerini sonsuz istiğraklarla seyrediyorum"*.

Dr. Rifat Osman'ın Edirne tarihi ve mimarisi hakkında kaleme aldığı eserlerden bazıları şunlardır:

Edirne Rehnüması

Edirne Sarayı

Resimli Edirne Tarihi

Edirne Evkaf-ı İslamiye Tarihi

Hayatım ve Hatıralarım

Edirne Evleri

Edirne Makaleleri

Edirne Mektupları

Tosyavizade Dr. Rifat Osman, 1923 yılında İstanbul'da Prof. Dr. A.Süheyl Ünver ile tanışmıştır. Biri Edirne'de diğeri İstanbul'da bulunan bu iki kişi yaşam boyu sürecek bir dostluk geliştirmişlerdir. Karşılıklı mektuplaşmalar ile devam eden bu dostluk, Rifat Osman'ın ölümüne kadar devam etmiştir. Edirne'de yaşanan gelişmelerden söz edilen mektuplar, Edirne ile ilgili önemli bilgiler içermektedir. Süheyl Ünver Edirne sevgisini kendisine Rifat Osman'ın aşıladiğini ifade etmektedir.

Rifat Osman yazdığı *Edirne Evkaf Tarihi* adlı eser dolayısıyla Vakıflar Umum Müdürlüğünden bir teşekkürname ve para ödülü almıştır. Mimar Sinan hakkındaki çalışmaları ve Türk mimarisi hakkında Edirne'de yaptığı araştırma ve yayınlar nedeniyle Güzel Sanatlar Akademisi Mimari Şubesi kendisini fahri üyeliğe seçmiştir.

Rifat Osman 10 Mayıs 1933'te Edirne'de vefat etmiş, Hacılar Ezanı Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Nurten ÇETİN

KAYNAKÇA

Bilar, Ender, "Edirne Şehir Tarihçileri ve Eserleri", **Edirne Konferansları I** (Ed. Nurten Çetin), Trakya Üniversitesi Yayınları, Edirne, 2021, s. 44.

Bıyıklıoğlu, Tevfik, **Trakya'da Millî Mücadele**, C I, Türk Tarih Kurumu Yayınlar, Ankara 1992, s.346-347.

Çulpan, Cevdet, **Tosyavîzâde Dr. Rifat Osman 1874-1933, Hayatı ve Eserleri**, s. 20-26, 35-37.

Edirne Postası, 11 Mayıs 1933, Yıl 8, S 510, s. 1

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Rifat Osman (Tosyavîzâde, Doktor) ve eserleri hakkında biyografik fiş, Bel_Mtf. 57757.

Kazancıgil, Ratip, **Edirne Şehir Tarihi Kronolojisi**, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, Edirne 1995, s. 147.

Kazancıgil, Ratip, Nilüfer Gökçe, **Tosyavizade Dr. Rifat Osman'ın Kaleminden Edirne**, Edirne Belediyesi Yayınları, Edirne 2013, s. 11.

Kazancıgil, Dr. Ratip, **1361-1920 Yılları Arasında Edirne İlindeki Sağlık Kurumları Ve Bu Kurumlarda Çalışan Personel**, Eren Basımevi, İstanbul 1981, s. 96.

Ratip, Kazancıgil, **Edirne Mektupları**, C I, Edirne Belediye Başkanlığı Yayınları, Edirne 2015.

Ratip, Kazancıgil, **Edirne Mektupları**, C II, Edirne Belediye Başkanlığı Yayınları, Edirne 2016.

Sayar, Ahmet Güner, "Rifat Osman", **İslâm Ansiklopedisi**, C 35, ss. 105-106.

Tosyavizade Dr. Rifat Osman, **Hayatım ve Hatıratım**, Çev. Ratip Kazancıgil, Gata Basımevi, Ankara 1998, s. 50., 117-118.

Tosyavîzâde Dr. Rifat Osman Bey'den Ord.Prof.Dr. Süheyl Ünver'e Edirne Mektupları, C I, Edirne Belediye

Başkanlığı Yayınları, Ağustos 2015, s.11.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/tosyavizade-rifat-osman-1874-1933/?pdf=4912> adresinden erişilmiştir